

Rēgs klīst pa grāmatnīcām (Pauls Raudseps)

Pat Ķīnas komunistiskās partijas vadība atbildes uz krīzes radītajiem jautājumiem meklē nevis Kārļa Marksa, bet Ādama Smita darbos

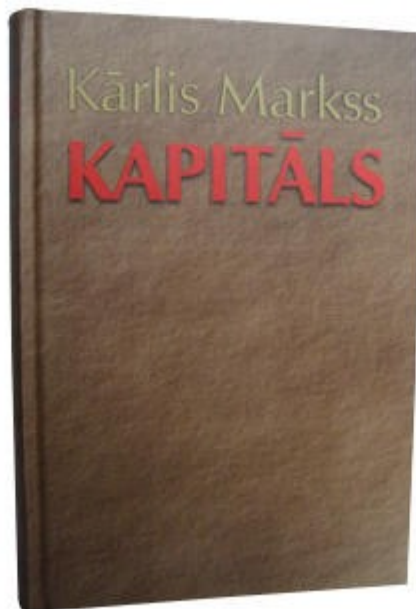

Foto: Kārlis Markss, Kapitāls. Apgāds Zvaigzne ABC. 1973.gada izdevuma faksimilizdevums

Pasaules finanšu krīze, kas sākās 2008.gada septembrī un kuras postošais spēks vēl aizvien nav izsmelts, kā redzams Grieķijas iz-misīgajā bēgšanā no bankrota, dabiski izraisa plašus centienus izskaidrot notikušo. ASV, kas ir šīs krīzes epicentrā, pagājušā pusotra gada laikā jau parādījušās daudzas vērā ņemamas grāmatas, kurās izpētīti šo notikumu cēloņi, meklējot skaidrojumu gan kļūdainā monetārajā politikā, gan nepietiekamā finanšu sektora regulācijā.

Latvijā līdz šim par krīzes cēloņiem nav izdoti nopietni pētījumi, taču aprīlī *Apgāds Zvaigzne ABC* acīmredzot iecerējis šo trūkumu novērst, pārpublicējot faksimilā 1973.gada Kārļa Marksa *Kapitāla* izdevumu. Komunisma idejiskā tēva slavenākā politekonomiskā pētījuma pirmais sējums iznāca 1867.gadā un vēl aizvien ir nepieciešama lasāmviela vēsturniekiem un politiskajiem zinātniekiem, kuri cenšas saprast asiņainā XX gadsimtena daudzo traģēdiju cēloņus, tomēr ir skaidrs, ka akadēmiskā publika nav izdevniecības mērķauditorija.

Kā lasām *Apgāda Zvaigzne ABC* mājaslapā, «ekonomiskās krīzes kontekstā aktualizējies uzskats par liberālās ekonomikas morālo bankrotu». Citā vietā izdevniecība vēl vairāk cenšas uzsvērt grāmatas aktualitāti mūsdienu Latvijā, apgalvojot, ka «grāmatas svarīgākā atziņa - agri vai vēlū kapitālistiskā pasaule un finanšu sistēma sabruks. Šo sabrukumu ievadīs strādnieku šķiras nespēja atdot kredītus, kuru ņemšanu viņiem būs uzspieduši kapitāla īpašnieki».

Stipri jāšaubās, vai būs daudz tādu lasītāju, kuriem pietiks laika un pacietības izburties cauri Marksa smagnējajai prozai, lai saprastu, ka viņam pat trakākajos murgos nevarētu rādīties situācija, kurā kapitāla īpašnieki uzspiež strādnieku šķirai kredītus. Visa Marksa vēstures koncepcija balstījās uz pieņēmumu, ka kapitalisma iekšējā loģika piespiedīs ražošanas līdzekļu īpašniekiem maksāt strādniekiem aizvien mazākas algas, līdz viņiem, kā vēsta slavenais aforisms, vairs nebūs ko zaudēt, kā vien savas važas. Tās, visdrīzāk, nebūs ņemtas līzingā.

Cilvēki, kurus interesē industriālā revolūcija, jo sevišķi Anglijā XVIII un XIX gadsimta pirmajā pusē, Marksa darbā var atrast saistošu lasāmvielu. Tajā ir daudz statistikas un informācijas par strādnieku šķiras nožēlojamo stāvokli, taču detalizēta informācija par, teiksim, vārpstiņu skaitu tekstilrūpniecībā peld metafizisku esenču mākonī, kurā tādi analītiski jēdzieni kā «darbs», «vērtība» vai «kapitāls» pārtop mistiskos demiurgos, kuri it kā dzen vēsturi uz priekšu un nosaka cilvēku likteņus. Šāda teorija der nevis praktiskai rīcībpolitikai, bet gan kā savas pārlicības pseidozinātnisks apliecinājums patiesi ticīgajiem. Viņiem droši vien lieki atgādināt, ka neviena no Marksa «zinātniskajām» prognozēm nav piepildījusies.

Kapitālisms nav sadalījis pasauli divās naidīgās šķirās, tieši otrādi, sabiedrības nekad nav bijušas ekonomiski tik daudzveidīgas un sarežģītas; strādniecība nav iedzīta galīgā nabadzībā, bet pat ar visu finanšu krīzi pasaules iedzīvotāju kopējā labklājība ir sasniegusi Marksa laikā neiedomājamus augstumus; visu zemju proletārieši nav savienojušies, bet, tiešā pretrunā Marksa pārlicībai, etniskā piederība allaž ir radījusi spēcīgāku kopības sajūtu nekā šķiriskā identitāte; un, visbeidzot, ne tikai nav notikusi vispasaules komunistiskā revolūcija, bet drīz pēc krīzes sākuma viens no pasaules lielākās «komunistiskās» partijas līderiem Ķīnas premjerministrs Veņs Dzjabao (*Wen Jiaobao*) aicināja notikušā skaidrojumu meklēt liberālās tirgus ekonomikas idejiskā pamatlicēja Ādama Smita darbos.

Tāpēc *Apgāda Zvaigzne ABC* fiksajai idejai izdot tieši Marksu kā atbildi uz finanšu krīzi varētu nepievērst uzmanību, ja vien nebūtu izjūtas, ka šī izvēle atspoguļo kādus dziļākus strāvojumus tepat Latvijā, kuriem maz sakara ar ekonomikas zinātņi, bet krietni vairāk - ar aktuālo politiku. Padomju komunistiskās ideoloģijas tēva Marksa rehabilitācija, pasniedzot viņa darbus kā «atbildi» uz šālaika problēmām, labi iederas koncepcijā, kas visus pēdējos divdesmit gadus saredz kā kļūdu un cer šo alošanos labot, fundamentāli mainot Latvijas iekšpolitisko un ārpolitisko kursu. Atcerēsimies, ko saka Jevgēņija Zaiceva, viena no *Saskaņas centra* kandidātiem uz svarīgo finanšu ministra amatu: «Marksa filozofija vislabāk paskaidro, kas notiek. (..) *Kapitālā* ir aprakstīta visa kapitālsaimniecības būtība.» Nedomāju, ka tā ir sagādīšanās, ka viņa arī noliedz Latvijas okupāciju 1940.gadā, kad esot notikušas «brīvas, reālas un godīgas vēlēšanas».

Šādu cilvēku rokās *Kapitāla* lētā faksimila izdevums vairs nešķiet nevainīgs kuriozs.